

2. Банин А.А. Сохранение и возрождение народных традиций. — М., 1994. — 512 с.

3. Каган М.С. Философская теория ценности. — С.-Пб. : ТООТК «Петрополис», 1997. — 205 с.

4. Некрасова М.А. Народное искусство в воспитании детей. — Владос, 2001. — 348 с.

СУПРОВІД СВИТОГЛЯДНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

УДК 378.937

Романець В.М.

У статті подано результати експериментальної роботи з формування професійного світогляду майбутнього викладача зарубіжної літератури в умовах євроінтеграції та глобалізації освітньо-наукового простору вищої школи. Особливу увагу приділено висвітленню концептуальних засад педагогічного супроводу його світоглядного саморозвитку.

Ключові слова: викладач зарубіжної літератури, професійна підготовка майбутніх викладачів зарубіжної літератури, формування професійного світогляду.

СОПРОВОЖДЕНИЕ МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКОГО САМОРАЗВИТИЯ БУДУЩЕГО ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

В.М. Романец

В статье освещены результаты экспериментальной работы по формированию профессионального мировоззрения будущего преподавателя зарубежной литературы в условиях евроинтеграции и глобализации научно-образовательного пространства высшей школы. Особое внимание уделяется отражению концептуальных основ педагогического сопровождения его мировоззренческого саморазвития.

Ключевые слова: преподаватель зарубежной литературы, профессиональная подготовка будущих преподавателей зарубежной литературы, формирование профессионального мировоззрения.

THE FORMATION OF PROFESSIONAL WORLDVIEW OF THE FUTURE LECTURER OF FOREIGN LITERATURE

V.M. Romanets

The article presents the results of theoretical analysis of the problem of formation of professional worldview of the future teacher of foreign literature in condition of multicultural society. Particular attention is given to coverage conceptual principles of organization of this process by grounding the leading principles of the course «Foreign literature».

Keywords: teacher of foreign literature, professional training the future teachers of foreign literature, formation of professional worldview.

Постановка проблеми. У ситуації трансформації українського суспільства, що вимагає від університетської освіти виконання своєї особливої ролі – відтворення інтелектуально-творчого та культурного потенціалу, вона практично перестала виконувати функції світоглядної підготовки випускників, які обрали як науково-виробничі, так і гуманітарно-педагогічні спеціальності. Зокрема занепад світоглядної підготовки педагогічних кадрів у вітчизняних університетах пояснюється відносно недавнім розпадом тоталітарної моделі організації освіти, яка була спрямована на формування комуністичного світогляду. Останнім часом поширилися плюралістичні настрої та світогляд епохи модернізму, який нівелює будь-які цінності, норми, ідеали. Тому в сучасних умовах глобалізації світу вітчизняна університетська освіта повинна виробити нову стратегію здійснення світоглядної підготовки педагогічних кадрів, у тому числі вчителів іноземної мови та викладачів зарубіжної літератури, оскільки високий громадянський і соціокультурний характер їхньої навчально-виховної діяльності робить неприпустимим збереження наявного «світоглядного вакууму».

Аналіз основних досліджень і публікацій, ступінь наукового опрацювання проблеми. Аналіз філософських і психолого-педагогічних досліджень показав, що до 90-х років ХХ століття питання, пов'язані з ціннісно-смысловими аспектами підготовки майбутніх вчителів іноземної мови та викладачів зарубіжної літератури, не були предметом спеціального дослідження. Пізніші дослідження у цій сфері стосувалися переважно удосконалення функціональних та технологічних аспектів їхньої навчальної діяльності. Незважаючи на розробку інноваційних дидактичних моделей професійної освіти студентів-філологів (А. Вітченко, В. Кряжевських, Г. Побережна, Н. Провозіна, Л. Рапацька, Л. Романова), а також технологій їхнього навчання (С. Ніколаєва, О. Пехота, О. Савченко, С. Скидан, Л. Хоружа), питання світоглядної підготовки й формування професійного світогляду майбутнього викладача зарубіжної літератури до сьогодні не було предметом наукового аналізу.

Вивчення сучасного стану професійної підготовки майбутніх викладачів іноземних мов та літератур засвідчило, що демократичні зміни українського суспільства вимагають її подальшої модернізації згідно з новими європейськими стандартами якості. Це передбачає вдосконалення змісту і технологій вищої філологічної освіти на засадах єдності принципів фундаменталізації та гуманізації, що сприяють підвищенню ролі її світоглядної складової, зокрема, у напрямку формування професійного світогляду майбутніх викладачів зарубіжної літератури. Водночас на підставі узагальнення сучасного стану вищої філологічної освіти та суперечностей, що стримують її подальший розвиток, встановлено, що після закінчення вищого навчального закладу професійна кваліфікація майбутніх викладачів зарубіжної літератури не повною мірою відповідає новим світоглядним запитам полікультурної освіти й виховання через відсутність у них належного рівня сформованості професійного світогляду.

Недостатня розробленість означеного аспекту досліджень засвідчує необхідність науково-теоретичного обґрунтування проблеми формування професійного світогляду майбутнього викладача зарубіжної літератури. Оскільки професійний світогляд викладача зарубіжної літератури є важливим фак-

тором інтелектуального, соціокультурного, морально-етичного і світоглядного розвитку учнів у нових полікультурних умовах розвитку навчального простору, то підвищення якості його світоглядної підготовки впродовж здобуття університетської освіти є у даний час нагальною проблемою.

З огляду на зазначене вище, *метою* поданої статті є висвітлення авторського досвіду з супроводу світоглядного саморозвитку майбутнього викладача зарубіжної літератури як організатора літературної освіти та полікультурного виховання учнів.

Виклад основного матеріалу. Здійснюючи цілеспрямовану світоглядну підготовку студентів-філологів Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, ми враховували, що цілісному розвитку професійного світогляду майбутнього викладача зарубіжної літератури заважає в традиційній практиці його професійної підготовки технологічний підхід до вивчення фахових дисциплін, зокрема курсів «Теорія зарубіжної літератури», «Історія зарубіжної літератури» та «Методика викладання зарубіжної літератури». Останній призводить до однобічності їхнього мистецтвознавчого й професійно-педагогічного тезаурусу та редукції ціннісно-сміслового наповнення педагогічної свідомості майбутніх викладачів іноземних мов та літератур як знавців зарубіжної літератури та організаторів полікультурної освіти й виховання учнів. Це суперечить сучасним вимогам до професійно-педагогічної діяльності викладача зарубіжної літератури, яка передбачає актуалізацію поліхудожнього контексту при залученні учнів до художньої творчості та мистецтва з акцентуванням на його аксіологічних та антропологічних домінантах.

Сучасна тенденція трансформації освітньої парадигми, якої ми дотримуємося, передбачає пріоритет полікультурної освіти над освітою, яка просто озброює особистість майбутнього викладача зарубіжної літератури певними предметними знаннями [3]. У літературі загалом та зарубіжній літературі зокрема, це означає подолання сциєнтистського підходу до викладання, згідно з яким вивчення літератури перетворювалося на вивчення літературознавства, що не сприяло ідеї ціннісного навчання. Через це, здійснюючи в курсі «Методики викладання зарубіжної літератури» та впродовж педагогічної практики формування особистості майбутнього викладача зарубіжної літератури як носія особливого – професійного світогляду, ми спонукали студентів до усвідомлення сутності наступних принципів навчання зарубіжної літератури, а саме:

- принципу гуманістичної спрямованості, який передбачає, що абсолютною домінантою змісту літературної освіти є людина як найвища соціальна цінність. Отже, програмними мають бути твори, які викликають повагу і співчуття до людини, захоплення нею, до інтересів людини, розвитку особистості як вільної, творчої індивідуальності – головний критерій визначення вагомості твору та його автора, оцінки їх місця в історії літератури, ролі в культурному житті суспільства. Подібна зміна пріоритету когнітивного аспекту вивчення зарубіжної літератури на аксіологічний аспект можлива лише за умови розроблених ціннісних орієнтирів. Щодо останніх, то гуманістична спрямованість курсу літературної освіти передбачає дівість взаємопов'язаних принципів;

- принцип світоглядного плюралізму в літературній освіті, який виступає у формі співіснування різних інтерпретацій світу, як співіснування різних

світоглядів; право автора на власне світобачення та право читача на самостійне сприйняття авторської концепції. Світоглядний плюралізм у зарубіжній літературі виявляється в її деідеологізації, звільненні від стереотипів і шаблонів класових, партійних оцінок, які давалися мистецьким явищам. Літературна освіта, базована на засадах світоглядного плюралізму, не буде соціально заангажованою, а відповідатиме справжнім критеріям високої художності та гуманістичної спрямованості. Саме принцип світоглядного плюралізму дає можливість об'єктивної, виваженої оцінки явищ, подій, фактів, які не є однозначними за своєю суттю і спонукають особистість того, хто навчається, до самостійних висновків, тверезих роздумів і узагальнень. У процесі подібної освіти особистість набуває таких рис та якостей, як толерантність, незалежність, свобода вибору, культура спілкування, здатність до культурного діалогу тощо;

- принцип діалогу культур, який своїм аксіологічним аспектом надає можливість пізнання інших народів і їхніх культур саме на основі діалогу, адже саме на цій основі відбувається входження України до світового співтовариства. У контексті літературної освіти принцип діалогізму має витоками ідеї діалогічного персоналізму М. Бубера [2] та діалогічну теорію М. Бахтіна [1]. Поняття діалогу використовується широко: діалог визначається основою людської свідомості, загальною суттю гуманітарного мислення. Діалог є всеохоплюючим, а діалогічні стосунки передбачають рівноправність, відсутність дискримінації, незведеність до логічних умовиводів, народження істини в декількох свідомостях, наявність третього співрозмовника, який відіграє роль певної точки відліку (суд совісті, суд історії, суд Божий). Тільки за таких умов можна моделювати ситуації, які не вирішуються на знаннєво-репродуктивному рівні, а вимагають особистісного вибору рішення, розвитку самосвідомості, креативного мислення. Літературна освіта крізь призму принципу діалогізму дає змогу побачити складне переплетіння, зв'язки, впливи різних культур і літератур у єдиному всесвітньому культурологічному просторі. Концепція “діалог культур” веде до пошуку зв'язків між епохою, типом культури, способом мислення людини – сучасника тієї чи іншої епохи, а також передбачає вивчення широкого культурного контексту епохи, яке реалізується за умови продуманої інтеграції навчальних дисциплін;

- принцип персоналізації знань, який є важливою складовою концепції особистісно орієнтованої освіти, передбачає посилення суб'єктності сприйняття літературного твору, осягнення його через персону – автора, літературного персонажа, читача. Особистісна діалогічна взаємодія крізь призму принципу персоналізму сприяє атмосфері моральних, естетичних, інтелектуальних переживань, створює ситуацію зіткнення поглядів, точок зору, народження різних варіантів вирішення проблеми, проєктів, підходів. У процесі оволодіння знаннями відбувається пошук особистісної істини. Умовою такого сприйняття виступає своєрідне “занурення в епоху”, без якого неможливе адекватне розуміння авторської концепції і самого художнього твору. За допомогою так званих фонових знань – історичних, етнографічних, географічних, етичних тощо – створюється контекст епохи, яку намагається осягнути суб'єкт, котрий пізнає епоху. При цьому він інтегрує себе в реальність, яку пізнає, а зарубіжна література, базована на та-

ких засадах, стає ефективним засобом пізнання світу у всій багатовекторності цього поняття;

- принцип компаративності, який розглядається не лише як метод аналізу художнього твору, а як методологічна засада предмета “Зарубіжна література”, мета якого – сприяти розумінню духовної єдності і національної своєрідності різних літератур, усвідомленню діалектики одиничного і загального, їх взаємозв’язку, взаємодії, взаємовпливів. На цій основі утверджується думка про єдність світового літературного процесу, формується цілісна літературна освіта. Особливо важливим у зазначеному аспекті є дослідження в парадигмі “українська – зарубіжна (педагогічна) література”. Це дає можливість знаходити спільне – те, що об’єднує народи, і те, що свідчить про самобутність нації. Курс зарубіжної літератури, який вивчається в контексті світового літературного процесу, сприяє ще й тому, щоб глибше зрозуміти роль, місце, значення рідної української літератури, шляхи її розвитку в системі “національна література і світовий літературний процес”. Порівняльний підхід до вивчення літератури сприяє формуванню фундаментальних цінностей особистості, її ціннісної свідомості та гуманістичного світогляду, виховує толерантне та шанобливе ставлення до інших народів, допомагає власній самоідентифікації [3].

Для цього в курсах «Педагогіка» та «Методика викладання зарубіжної літератури» було використано метод проектів, який передбачав групове дослідження студентами певного з означених принципів в двох ракурсах – теоретичному та практичному (мікрОВиклад теми уроку із зарубіжної літератури з презентацією способів її втілення). За результатами проведених студентами мікродосліджень, підсумки яких було узагальнено на семінарі-прес-конференції «Сучасні підходи до викладання зарубіжної літератури», вони відкрили для себе цілий перелік істин. Зокрема, що навчальний курс “Зарубіжна література”, заснований на принципах світоглядного плюралізму, діалогізму, персоналізації знань, компаративності, перетворюється на поліфункціональну дисципліну, яка є важливою складовою формування в них та їхніх учнів не тільки різних видів світогляду (аксіологічного, художнього, естетичного, наукового), але й гуманітарного інтелекту, здатності до діалогічного спілкування на гуманістичній основі, полікультурної ерудиції, готовності до прийняття творчих рішень.

Слід зазначити, що системне відпрацювання технік щодо впровадження зазначених вище принципів здійснювалося студентами експериментальних груп під час проходження ними педагогічної практики на 4 та 5 курсах. При цьому, мета педагогічної практики полягала в формуванні творчої особистості майбутнього викладача зарубіжної літератури як носія гуманістичних, художньо-естетичних та морально-етичних цінностей, висококваліфікованого суб’єкта професійно-педагогічного пізнання, спілкування та діяльності, компетентного й відповідального організатора літературної освіти й полікультурного виховання підростаючого покоління. На відміну від традиції, вже на 4 курсі студенти-філологи залучалися до відкриття істин щодо сутності і специфіки полікультурної освіти й виховання учнів, а головне – до визначення в цьому процесі ролі, функціональних можливостей та обов’язків викладача зарубіжної літератури. Для цього на першому етапі педагогічної практики –

адаптаційно-професійному, що обіймав 1 тиждень, студенти експериментальних груп залучалися до виконання наступних завдань самостійно-дослідницької діяльності, а саме:

- ознайомитись з традиціями навчального закладу щодо організації літературної освіти та полікультурного виховання учнів, фіксуючи провідні освітньо-виховні заходи, форми і методи;
- дослідити особливості практики полікультурного виховання учнів у прикріпленому класі та його результати;
- провести попередню самодіагностику щодо ознак вияву професійної підготовленості до виконання функцій організатора полікультурного виховання учнів.

Другий етап педагогічної практики – професійно-педагогічний, що обіймав на 4 курсі два тижні, передбачав виконання студентами експериментальних груп наступних самостійно-дослідницьких завдань:

- відвідування виховних заходів з літературної освіти та полікультурного виховання учнів, проведених досвідченими вчителями зарубіжної літератури;
- аналіз виховного заходу з літературної освіти та полікультурного виховання учнів;
- узагальнення особливостей підготовки й проведення виховних заходів з літературної освіти та полікультурного виховання учнів певного віку;
- ознайомлення з планом виховної роботи вчителя зарубіжної літератури як класного керівника та організатора полікультурного виховання;
- розробка планів-сценаріїв пробних і залікового виховних заходів з полікультурного виховання;
- здійснити самоаналіз проведених виховних заходів щодо літературної освіти та полікультурного виховання учнів, прийнявши участь у їх колективному психолого-педагогічному обговоренні.

Третій етап педагогічної практики – професійно-рефлексивний, що обіймав четвертий тиждень, спрямовував зусилля студентів експериментальних груп на:

- проведенні прикінцевої самодіагностики щодо професійної підготовленості до виконання функцій класного керівника як організатора полікультурного виховання учнів;
- оформлення професійно-педагогічного портфоліо (планів-сценаріїв пробних та залікового заходів із літературної освіти та полікультурного виховання учнів; “професійного портрету” досвідченого вчителя зарубіжної літератури як організатора полікультурного виховання учнів; самозвіту щодо динаміки позитивних змін власного професійного світогляду як організатора полікультурного виховання учнів та найбільш вагомих особистісно-професійних досягнень);
- підготовка і захист (на засіданні кафедри педагогіки) звіту про виконання самостійно-дослідницьких завдань педпрактики як організатора полікультурного виховання учнів.

Зазначимо, що аналогічні, але більш складні самостійно-дослідницькі завдання студенти експериментальних груп виконували впродовж педпрактики на 5 курсі, поєднуючи професійні функції викладача зарубіжної літератури

та класного керівника як організатора полікультурного виховання учнів впродовж 8 тижнів.

Висновки. Загалом, за нашими спостереженнями, впроваджені заходи сприяли набуттю й значному розширенню позитивного досвіду світоглядної діяльності студентів експериментальних груп як майбутніх викладачів зарубіжної літератури, забезпечуючи інтенсивний розвиток провідних функцій їхнього професійного світогляду в їх єдності. Професійний світогляд майбутнього викладача зарубіжної літератури характеризує його як соціально зрілого, персонально відповідального суб'єкта педагогічної культури, який творчо саморозвивається, є організатором і менеджером сфери художньо-літературної освіти школярів, здатний самостійно робити конструктивний вибір і проектування дієвих виховних технологій, блокувати і протистояти бездуховності соціального середовища в умовах глобалізації.

За результатами педагогічного експерименту, проведеного на базі філологічного факультету та факультету романо-германської філології ОНУ імені І.І. Мечникова, зафіксовано, що описаний вище супровід світоглядного саморозвитку майбутніх викладачів зарубіжної літератури як організаторів літературної освіти та полікультурного виховання учнів забезпечує формування в них професійного світогляду на оптимальному (31-32%), належному (45-47%) та початковому (22-23%) рівнях. Традиційна система підготовки майбутніх викладачів зарубіжної літератури сприяє сформованості в них професійного світогляду переважно на початковому (37-38%) і належному (37-39%) рівнях, минаючи оптимальний рівень, при контингенті осіб (24-25%), в яких означений феномен перебував у стадії формування.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні закономірностей формування в майбутніх викладачів зарубіжної літератури полікультурної толерантності.

Література:

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества: 2-е издание / М.М. Бахтин. — М. : Искусство, 1986. — 445 с.
2. Бубер М. Два образа веры / М. Бубер : Пер. с нем. / Под ред. П.С. Гуревича, С.Я. Левит, С.В. Лезова. — М. : Республика, 1995. — 464 с.
3. Миллер Л.С. Развитие гуманистического мировоззрения студентов в процессе поликультурного образования: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Лариса Сергеевна Миллер. — Ставрополь, 2008. — 167 с.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО АРТИСТИЗМУ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 808. 55: 371. 134

Будякський Д.В.

В статті досліджується проблема артистичного вдосконалення викладачів вищого навчального закладу в процесі позанавчальної діяльності. Представлено зміст поняття педагогічний артистизм. Автором розглянуто умови ефективної реалізації процесу формування педагогічного артистизму викладачів вищої школи. Наведено приклади виховної роботи у Сумському державному педагогічному університеті ім. А.С. Макаренка, спрямованої на